

De fontein in de Kloosterhof, gezien naar het westen, 1916.

DE FONTEIN IN DE KLOOSTERHOF

In het midden van de Kloosterhof staat een bekoorlijk klein monument, een fontein met een in brons gegoten opstand, die bekroond is door een zittende figuur. De verdienstelijke brochure „In en om de Dom” van A. Graafhuis en H. J. H. Knoester¹⁾ licht ons maar heel summier in omtrent deze fontein. De schrijvers hebben hun gegevens daarvoor ontleend aan „De Dom van Utrecht” van dr. E. J. Haslinghuis en C. J. A. C. Peeters, wat voor de hand lag, want waar kan men als bron voor kennis van het Domcomplex beter terecht dan bij dit in 1965 verschenen standaardwerk. Maar voor de fontein schiet deze bron tekort. Het enige wat men erover vindt is, dat de fontein een in 1913 door L. Brom vervaardigd bronzen beeldje draagt, een lezende monnik voorstellend,²⁾ en dit weinige is weinig juist. Het beeldje is in 1915/'16 gemaakt, niet door Leo Brom maar door diens broer Jan Eloy en het stelt geen monnik voor maar de kanunnik Hugo Wstinc, die niet zit te lezen maar schrijft. De genesis van het monumentje is overigens interessant genoeg om er hier nog wat meer van te vertellen.

In December 1913 zou het 100-jarig herstel van de Hoogeschool worden gevierd.³⁾ Het gemeentebestuur maakte in Mei van dat jaar plannen om bij die viering een passend blijk van belangstelling te geven. Men dacht aan het slaan van een penning, aan een gedenkraam en aan een fontein en besloot tot het laatste. De fonteinbak zou worden vervaardigd van devonische kalksteen, het materiaal waarvan ook de hoekblokken van de Domtoren zijn gemaakt. Aan de edelsmid Jan Hendrik Brom werd gevraagd een bronzen opstand te willen ontwerpen. Prof. Damsté kreeg het verzoek een Latijnse tekst te leveren waarin het geschenk als zodanig vertolkt zou zijn.⁴⁾ Bij de viering van het feest op 4 December 1913 in het Grootauditorium van het Universiteitsgebouw bood de burgemeester, mr. dr. A. F. baron van Lynden, namens de gemeente de fontein aan de Universiteit aan. Wel was het nog maar een traditio symbolica, want de fontein was nog lang niet klaar. En toen in de zomer van 1914 de oorlog was uitgebroken kwam men nog meer achterop. De natuursteen voor de fonteinbak moest n.l. uit een Belgische steengroeve komen en België was bezet gebied. De bemiddeling van de Duitse consul-generaal in Amsterdam moest worden ingeroepen om de bestelde steen hier te krijgen. Bij gelegenheid van de overdracht van het rectoraat op 18 September 1916 door de rector magnificus prof. dr. Ernst Cohen aan prof. dr. P. H. Damsté herinnerde eerstgenoemde in

¹⁾ „In en om de Dom”, Geïllustreerde gids van het Utrechtse Domcomplex, door A. Graafhuis en H. J. H. Knoester, Utrecht, 1967.

²⁾ „De Dom van Utrecht”, door Dr. E. J. Haslinghuis en C. J. A. C. Peeters, in de serie De Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, deel II, eerste stuk, tweede aflevering, p. 475.

³⁾ De Hoogeschool is in 1815 tot Rijksuniversiteit verheven.

⁴⁾ Prof. dr. P. H. Damsté (mijn vader) was van 1902 tot 1930 hoogleraar in de Latijnse taal en letterkunde aan de Universiteit te Utrecht.

zijn rede aan de plechtigheid van 4 December 1913 en aan de aanbieding van het geschenk der gemeente Utrecht door de toenmalige burgemeester. (Dr. J. P. Fockema Andreae was in 1914 baron Van Lynden als burgemeester opgevolgd.) Hij besloot: „Dit vorstelijk geschenk, in de werkplaats van onzen stadgenoot Brom gewrocht, is juist heden gereed gekomen en zal na afloop van deze plechtigheid door curatoren en hoogleeraren kunnen worden in oogenschouw genomen.” En zo gebeurde.

Uit het stenen bassin verheft zich een bronzen zuil, waarop zich het volgende randschrift laat lezen: „Ad descriptionem Joannis Brom me fuderunt filii ejus J. Eligius et Leo. Anno MCMXV”, wat betekent: „Naar het ontwerp van Jan Brom hebben diens zoons J. Eloy en Leo mij gegoten in het jaar 1915.” (Vader Brom heeft het werk niet zelf kunnen voltooien; hij stierf op 1 Februari 1915). Op die zuil rust een bronzen schaalvormig bekken van ongeveer een meter doorsnede. Hierop staat in een randschrift van Gothische kapitalen het volgende Latijnse distichon:

HOC EXORNATA EST ACADEMIA MUNERE AB URBE,
FOEDERIS ANTIQUI QUAE MANET USQUE MEMOR.

Vertaald: „Met dit geschenk is de Academie verrijkt door de stad, die de aloude band nimmer zal vergeten.” De twee versregels zijn van elkaar gescheiden door het wapen van de stad Utrecht en dat van de Universiteit. In het midden zet de zuil zich voort en eindigt in een van kantelen voorzien plateau, waarop de figuur van mr. Wstinc als bekroning is geplaatst, gehuld in een pelsmantel, aandachtig schrijvend, misschien wel aan het Rechtsboek van den Dom, onder welke benaming zijn Statuta Ecclesiae Trajectensis in de literatuur bekend staan.⁵⁾

Er is van de totstandkoming van de fontein nog meer bekend gebleven.⁶⁾ In October 1915 was er, waarschijnlijk door een toevallige samenloop van omstandigheden, in Brom's edelsmederij aan de Drift een bijzonder fraaie collectie kerkelijk edelsmeedwerk bijeen. De firmanten vonden hierin een gereede aanleiding tot het organiseren van een tentoonstelling ter plaatse. Zij nodigden daartoe o.a. de landelijke en de plaatselijke pers uit, die zich algemeen zeer waarderend uitlieten over al het getoonde en die unaniem de toen reeds in hoofdzaak voltooide fontein voor de Kloosterhof als het voornaamste stuk van de expositie beschouwden. Over de betekenis van de bekronende figuur, die toen alleen nog maar in gips was uitgevoerd, bestond bij de verslaggevers geen eenstemmigheid.

„... een studeerende monnik uit de 14e eeuw. Een bepaalde persoon stelt deze figuur niet voor”, zo schrijft de Utrechtsche Courant van 5 October 1915. Maar de N.R.C. van 10 October spreekt van „het

⁵⁾ Het Rechtsboek van den Dom van Utrecht van Hugo Wstinc is uitgegeven door Mr. S. Muller Fzn. in Oud-Vaderl. Rechtsbronnen, eerste reeks, no. 18, Den Haag, 1895.

⁶⁾ Bij het hier volgende is bronvermelding achterwege gelaten omdat de daarvoor geraadpleegde archiefstukken nog niet algemeen toegankelijk zijn.

beeldje van den middeleeuwschen klerk Hugo Wstinc dat de fontein bekroont." Uit correspondentie tussen de Utrechtse archivaris S. Muller Fzn. en Jan Eloy Brom, in diezelfde maand October gevoerd, blijkt duidelijk voor wat en wie wij het figuurtje moeten aanzien. Muller schrijft op 15 October: „... Ik had mij op de pomp „een klerk” gedacht als symbool der middeleeuwse wetenschap, die in den klooster-gang beoefend werd. Uw oom heeft dien klerk toen Hugo Wstinc gedoopt, den verdienstelijksten Utrechtschen klerk, dien ik ontdekt heb... enz.” Deze oom, die bedacht heeft Wstinc in het beeldje te doen voorstellen, moet de historicus Gisbert Brom geweest zijn, een jongere broer van Jan de edelsmid. Hij was toentertijd directeur van het Nederlands Historisch Instituut te Rome en had van 1895 tot 1898 als ambtenaar onder Muller op het rijksarchief te Utrecht gewerkt. Muller en Gisbert Brom kenden elkaar dus goed. Hun samenspel, waaraan Muller in zijn brief van 15 October herinnert - Muller, die bedenkt de middeleeuwse wetenschap in een Utrechtse clericus te symboliseren; Brom, die op het idee komt daarmee dan Hugo Wstinc te personifiëren, met welke inventie hij bij Muller niet aan dovemansoren klopt - dateerde al van twee jaar vroeger. In het fontein-voorstel van burgemeester en wethouders aan de gemeenteraad van 15 November 1913 lezen we n.l. al: „... Deze opstand wordt bekroond door eene zittende figuur, voorstellende den Utrechtschen klerk Wstinc, die in het midden van de 14e eeuw het Rechtsboek van den Dom heeft geschreven.”

Vier leden van het geslacht Brom zijn aan de fontein te pas gekomen. In 1913 waren het de edelsmid Jan Hendrik, die de fontein ontwierp, en diens broer Gisbert, die Hugo Wstinc aan de hand deed. Geen van beiden heeft de fontein voltooid mogen zien. Zij overleden in 1915 enkele dagen na elkaar, op 1 en 7 Februari. Jan's zoons, Jan Eloy en Leo, hebben het werk uitgevoerd, waarbij ieder van beiden een onderdeel voor zijn rekening heeft genomen. De schrijvende Wstinc, in zijn sierlijk pelsmanteltje gezeten in een 3-potige Gothische stoel, is van Jan Eloy, de vier waterspuwende draken met hun neerhangende staarten en de acht leeuwenkoppen tegen de bassinwand zijn van Leo.

Nog een aardige bijzonderheid levert ons een brief van Victor de Stuers aan Jan Brom van November 1913. Brom had voor de klerk een naaktfiguurtje geboetseerd. De Stuers betuigde zijn instemming met het ontwerp, maar maakte daarbij enkele adviserende opmerkingen. Hij wees erop dat het beeldje, wanneer het van metaal gemaakt werd, te zwaar zou blijken te zijn. Hij raadde, het manneke te laten staan; primo werd hij dan slanker en secundo kon de stoel dan vervallen. „Zoo'n stoel is een leelijk ding in de sculptuur en men moest die alleen aanbren-gen wanneer het beeld tegen een gebouw geadosseerd kon worden”, zo schreef De Stuers. Hij heeft Hugo Wstinc niet meer zien zitten in de kloosterhof, zo maar op zijn stoel in de ruimte. De Stuers overleed een jaar na Brom, in Maart 1916, en de fontein werd, zoals we zagen, eerst een half jaar later, in September 1916, bij gelegenheid van de rectoraatsoverdracht onthuld.

*Beeldje op de fontein
in zijn oorspronkelijke
staat met pen, inktkoker
en pennenkoker.*

Wanneer we de hierbij afgebeelde foto van het oorspronkelijke beeldje, zoals dit in 1916 is tot stand gekomen, vergelijken met de Hugo Wstinc van vandaag, dan missen we bij de laatste iets in elk van zijn beide handen. Zijn linker hield, behalve de nu nog aanwezige inktkoker, ook een pennenkoker. De rechterhand schreef met een lange veren pen, maar lijkt dit nu met een kort stompje te doen, dat niet meer boven de hand uitsteekt. Nu is in 1958 de fontein door Leo Brom gerestaureerd - zijn broer Jan Eloy was in 1954 overleden -, zodat het mogelijk is dat bij die gelegenheid op enkele detailpunten iets is veranderd, maar waarschijnlijk is dat niet, want het was wel degelijk de bedoeling dat de fontein bij die restauratie in haar oorspronkelijke toestand zou worden teruggebracht. - Brom's edelsmederij is niet meer, maar er zal in Utrecht toch nog wel een edelsmid zijn die Wstinc weer een hem passende pen in de hand kan geven en, als het kan, in de andere hand het kokertje waarin hij zijn pen eens een ogenblik kan laten rusten? Hij heeft nog zo veel te schrijven.

Erger dan de verminkingen aan Wstinc's attributen is het feit dat de fontein niet meer aan haar bestemming beantwoordt. De draken en de leeuwen zien ons wel aan met spuwgrage snuiten, maar hun lippen zijn zo droog als die van Tantalus, al jaren lang naar ik meen. De bak is lek, gaf de oppasser van de kloostertuin mij onlangs als

reden op. Straks, als de vreemdelingen van overal weer van dit kostelijke plekje Utrecht komen genieten, zal de gids dit desgevraagd in alle talen moeten kunnen antwoorden. „De bak is lek.” Maar misschien wil het Curatorium van onze Universiteit, voor dat het zomer is, Utrechter, gids en vreemdeling wel verrassen met een klaterende restauratie. Het kan toch niet zo zijn, dat het „usque memor” alleen maar op de gemeente Utrecht van toepassing is?

De Bilt.

P. H. Damsté.

Naschrift van de Redactie:

De pen en pennenkoker van Hugo Wstinc zijn al heel spoedig na de plaatsing van de fontein door baldadige handen van het beeldje afgebroken. Om herhaling daarvan te voorkomen zullen zij in 1958 misschien niet opnieuw zijn aangebracht.